

KONAČNO KOSOVSKI RASPLET?

Ako je neko sumnjao u rešenost nove srpske vlade da sprovede dogovore koje su predstavnici Beograda i Prištine, uz posredovanje Evropske unije (EU), postigli prošle godine – dilemu više nema. Srpska vlada je demonstrirala ne samo odlučnost da sprovede sve što je prethodna vlada dogovorila, već je otišla korak dalje. Pokazala je čvrstu volju da pregovara sa Prištinom na visokom političkom nivou, za razliku od prošle vlade koja je insistirala samo na “tehničkim pregovorima”. Normalizacija odnosa, godinama je uslov za dalje napredovanje kako Beograda, tako i Prištine u procesu evrointegracija. Poslednjih godinu dana, posebno posle posete nemačke kancelarke Angele Merkel, Beogradu i Prištini, normalizacija je uslov bez koga se ne može dalje. To veoma dobro znaju kako srpski, tako i kosovski lideri. Međutim, osim pritiska Evropske unije i Sjedinjenih američkih država (SAD) da Beograd i Priština, bez formalnog priznanja nezavisnosti, konačno pronađu rešenje za probleme i nesmetan život običnih ljudi postoji i obostrani interes da se to desi.

Vladi premijera Ivica Dačića nije lako da sprovede sporazume koje je prethodna vlada postigla sa Prištinom, posebno onaj koji se odnosi na “integrisano upravljanje graničnim prelazima”. Jednostavno, prema Ustavu Srbije, Kosovo je deo ove zemlje. Najveći broj Srba koji danas živi na Kosovu je naseljen u tri opštine na severu ove pokrajine koja se nalazi uz granicu sa Srbijom. Oni ne priznaju vlast Prištine, ne poštuju kosovske zakone i ne prihvataju da između Srbije i Kosova postoji bilo kakva granica. Na sličan način razmišlja i većina građana Srbije. Međutim, šta god mislili građani, “granica” de fakto postoji još od 1999. godine kada su se, na osnovu Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija i Vojno-tehničkog sporazuma koji su postigli NATO i Vojska Jugoslavije (tadašnja zajednička vojska Srbije i Crne Gore), srpske snage bezbednosti povukle sa Kosova. Štaviše, tadašnja Vlada predsednika Slobodana Miloševića pristala je da se uspostavi demilitarizovana zona (“zona bezbednosti”) u okviru Srbije uz granicu sa Kosovom koja je iznosila 5 km na zemlji i 25 km u vazduhu u kojoj pripadnici srpske vojske i policije nisu smeli da budu prisutni. NATO i KFOR su se saglasili 2001. godine, posle demokratskih promena u Srbiji, da srpska vojska i policija ponovo uđu u zonu bezbednosti ali ona nikada formalno nije ukinuta. Naravno i NATO i EU je jasno da bi bilo kakav zahtev da srpska vojska i policija danas napuste zonu bezbednosti bilo nemoguće spovesti, ali je činjenica da nisu pokazali dobru volju da ovu zonu formalno ukinu. To govori o nedostatku međusobnog poverenja između Srbije i NATO. Možda je razlog za to i činjenica da je Srbija jedina zemlja Balkana koja je odlukom svoje Skupštine proglasila vojnu neutralnost, odnosno odbila da postane članica NATO, iako se nalazi u Programu “Partnerstvo za mir”.

Dakle, granica postoji ali kao da je nema. Između Srbije i Kosova, bar na severu Kosova koji je većinski naseljen Srbima postoji slobodan protok ljudi i robe u pravom smislu te reči preko zvaničnih ali i nezvaničnih prelaza. Na zvaničnim putevima koji vode na sever postojali su punktovi koje je postavio KFOR (međunarodne vojne snage koje su zadužene za bezbednost na Kosovu) ali se njihova kontrola putnika i robe svodila na proveru da li se unosi oružje ili droga.

Kamioni sa robom upućuju se na "carinjenje" u južni deo Kosovske Mitrovice (Kosovska Mitrovica koji je podeljen na dva dela tako što na severu grada žive Srbi a na jugu Albanci) gde uglavnom ne dolaze. Roba koja tako uđe na Kosovo lako nađe put gde god postoji tražnja za njom bez obzira da li je reč o delovima Kosova naseljenim Srbima ili onim u kojima žive Albanci. Naravno, roba može da ide istim putem i nazad u Srbiju. Jednostavno, pošto granica između Albanije i Kosova skoro da ne postoji uz malo veštine koju šverceri poseduju roba je iz Tirane (glavni grad Albanije) mogla da dodje do Beograda bez ikakve kontrole i plaćenih carinika. Ovakva situacija nanosi štetu budžetima Srbije, Kosova i Albanije. Pitanje carine, odnosno kontrole robe trebalo bi da bude čisto ekonomsko pitanje o kome bi vlade Srbije, Kosova, Albanije i EU morale lako da se dogovore jer je svima u interesu da u ovoj oblasti postoji red. Ipak, na Balkanu je svako pitanje političko pa je pitanje kontrole robe i carinjenja iste postalo pitanje državnog suvereniteta.

Sve srpske vlade od demokratskih promena 2000. godine bile su svesne ovih problema ali nisu imale ni kapacitet, ni mogućnosti da ga reše upravo zato što je ovo pitanje postalo političko. Naime, još je prva vlada Srbije posle demokratskih promena koju je vodio premijer Zoran Đinđić pokušala, u februaru 2001. godine, da na putevima koji su vodili iz Srbije ka Kosovu postavi carinske punktove kako bi se evidentirala roba koja ide na Kosovo sprečilo njeno vraćanje u Srbiju. Ovaj pokušaj je odmah izazvao pobunu lidera Srba sa severa Kosova i skoro pad Vlade jer je drugi veliki partner u Vladi, Demokratska stranka Srbije tadašnjeg predsednika Vojislava Koštunice bila protiv ove mere. Đinđić je bio primoran da odustane od svoje namere iako svestan da srpski budžet time gubi milione evra prihoda. Naime, osim činjenice da se roba ne evidentira, Kosovo je sve do skoro bilo isključeno iz srpskog sistema poreza na dodatnu vrednost. Kakve to mogućnosti za manipulacije stvara ako ne postoji kontrola robe lako se može zamisliti!? Srbija ulaže na sever Kosova kao i druge delove u kojima žive Srbi oko 500 miliona evra godišnje, a mediji u Beogradu se mesecima bave manipulacijama koje su se dešavale prilikom ulaganja tih sredstava. Inače prema podacima koji nisu potpuni Srbija je na teritoriji Kosova u 2010. godini prodala robe u iznosu od oko 300 miliona evra dok je uvoz sa Kosova u Srbiju tek nekoliko miliona evra. Procenjuje se da je vrednost "sive zone" odnosno uvoza bez dažbina bar još oko 40 odsto te vrednosti, a podaci Srbije i Kosova o uvozu i izvozu se ne slažu za čak 30 odsto!? Ono što niko nije mogao da utvrdi je koliko je robe formalno ulazilo na sever Kosova kako bi bila oslobođena PDV- a, a potom se nezakonito vraćala na Srbiju. Nova vlada je očigledno bila svesna ove zloupotreba jer je jedna od njenih prvih mera bila da Kosovo vrati u srpski sistem PDV.

Da bi se razumele teškoće koje srpske vlasti imaju i danas prilikom sprovođenja dogovora o granicama mora se razumeti podeljenost srpskog društva kada je u pitanju Kosovo. Kosovo ima poseban status u osećanjima građana Srbije i većina njih smatra da su ga Albanci poslednjih sto godina na silu otimali od Srba vršeći pritisak na njih da se iseljavaju. Srbi su veoma osetljivi na pitanje Kosova jer je upravo tu nastala srednjevekovna srpska država i danas se tu nalazi veoma mnogo istorijskih spomenika i crkvenih manastira od koji su mnogi pod zaštitom UNESCO. Uostalom, formalno sedište veoma moćne Srpske pravoslavne crkve nalazi se u Peći, na Kosovu. Veoma mnogo uticajnih ljudi u Srbiji je poreklom sa Kosova, Srbi sa Kosova imaju svoje predstavnike u srpskom parlamentu tako da je ovo pitanje od posebnog značaja za Srbiju. Na kraju, Srbija se povukla sa Kosova posle vojne intervencije NATO pakta koju građani ove zemlje i danas smatraju zločinom jer su za 78 dana koliko je trajala, teško oštećene infrastruktura, fabrike, škole, zdravstvene ustanove, medijske kuće, spomenici kulture, crkve i manastiri.

Srpski ekonomski eksperti procenili su štetu od bombardovanja na oko 30 milijardi dolara a procene žrtava među građanima Srbije kreću se između 1200 i 2500 poginulih i oko 5000 ranjenih. Zato, građani Srbije smatraju da im je Kosovo na silu i ratom oteto bez obzira što većina njih podržava razumna rešenja i iskreno želi da se nađe rešenje za život Srba i Albanaca.

Upravo zato, Kosovo je idealna tema za srpske nacionaliste koji koriste osećanja građana ne bi li povećali svoju popularnost. Vlade koje su vladale Srbijom posle demokratskih promena 2000. godine, na čijem je čelu stajala Demokratska stranka (DS) koju su vodili u atentatu ubijeni srpski premijer Zoran Đinđić i bivši predsednik Boris Tadić, morale su da budu dodatno oprezne prilikom rešavanja kosovskog pitanja. DS važi za proevropsku stranku a za nacionaliste u Srbiji to znači da niste nacionalno svesni. Koliko god to nije tačno, ovo uverenje je postalo opše mesto i zato su vlade koje su predvodile demokrate (narodno ime za DS) morale da budu veoma oprezne prilikom rešavanja ovog problema i da dokazuju da nisu "izdale Kosovo". Posledica straha da budu optuženi za izdaju, jeste nerešavanje životnih problema, kao što je bilo pitanje "carinskih pečata", zbog čega je u jednom trenutku bio zaustavljen srpski izvoz na Kosovo što je protivno interesima srpske ekonomije. Dešavalo se da demokrate pomisle da mogu da se svide nacionalistima, ali takav pokušaj se uvek završavao fijaskom. To se najbolje videlo tokom prošle godine kada su zbog pokušaja kosovskog premijera Hašima Tačija da na silu preuzme granične prelaze izbili neredi na severu Kosova. Tada su demokrate, želeći da dokažu da nisu prodale Kosovo, stale na čelo demonstracija i organizacije barikada da bi se veoma brzo posle, dobijanja upozorenja iz međunarodne zajednice, povukle i bile optužene upravo za ono što su želele da izbegnu. I tu dolazimo do ključne greške koju je DS činila u vladama koje je vodila kada je u pitanju Kosovo. Umesto, da traže konačno i sistemsko rešenje kosovskog problema demokrate, odnosno njihov lider Tadić, su pokušavale da dokazuju nacionalistima da su patriote. A to je nemoguća misija. Zato vlade koje su vodile demokrate nisu imale kapacitet da reše kosovski problem. Izuzetak je samo pokušaj premijera Zorana Đinđića 2002. godine da se odmah počne sa rešavanjem pitanja Kosova i da se ne čeka trenutak kada su vodeće zemlje međunarodne zajednice odlučile da proglase nezavisnost Kosova. Srbija je tada prvi put imala inicijativu a ideju demokratskog premijera Đinđića podržali su i lideri Srba sa Kosova. Đinđićeva ideja nije naišla na odobravanje SAD i EU. Zanimljivo je da su se na istoj strani sa njima našli i srpski nacionalisti koji nisu podržali Đinđićevu ideju. To se moglo očekivati jer njihova politika je održavanje statusa quo i čekanje geopolitičkih promena u svetu. Bilo kako bilo, nedugo zatim srpski premijer Đinđić je ubijen u atentatu koji su izvršili delovi policijske jedinice koja je imala veoma problematičnu ulogu u ratovima na teritoriji bivše Jugoslavije. Njegov naslednik na čelu DS Boris Tadić, koji je nedugo zatim postao predsednik Srbije, nije ni pokušao da nastavi ovim putem. Izabrao je politiku "Kosovo i EU" koja u stvari bila gubljenje vremena i marketinški trik kojim je želeo da dobije naklonosti nacionalista, ali i Evropske unije. Na kraju su jedni od drugi smatrali da ih je prevario i Tadić je izgubio vlast na izborima u maju ove godine.

Dolazak nove srpske vlade čiju većinu čine stranke u čiju se nacionalnu ispravnost javnost ne sumnja, koju čine Srpska napredna stranka (SNS) čiji je lider potpredsednik Vlade Aleksandar Vučić i Socijalističke partije Srbije na čijem čelu se nalazi premijer Ivica Dačić, otvorilo je nove mogućnosti za rešavanje kosovskog problema. Ako se tome doda da je u maju ove godine za predsednika Srbije izabran desničar Tomislav Nikolić, Srbija je dobila vlast sa kapacitetom da donese teške odluke kada je u pitanju Kosovo.

Odnosno, kako je to potpredsednik Vlade Vučić rekao u obraćanju poslanicima srpske skupštine da "izgubimo najmanje što moramo i dobijemo najviše što možemo". Nova vlada je pokazuje odlučnost da veoma brzo i trajno reši kosovski problem. Jednostavno, oni su razumeli da Srbija ne može da napreduje kao zemlja dok ima otvoreno teritorijalno pitanje i da to negativno utiče ne samo na evropske integracije koje je i nova Vlada odredila kao prioritetni cilj već i na strana ulaganja, stabilnost države i ekonomiju.

Zato je sprovođenje sporazuma o granici za srpsku Vladu samo uvod u mnogo važniju priču – konačno rešavanje kosovskog pitanja. Ako Vlada želi da ima kredibilitet u pregovorima koji slede ona mora da pokaže da ima snage da sprovede što su njeni prethodnici dogovorili. Uspe li u tome, njena pregovaračka pozicija će biti jača, a međunarodnoj zajednici je jasno da ni novi dogovori neće biti mrtvo slovo na papiru. Lider najjače vladajuće stranke SNS, Aleksandar Vučić upravo je o tome govorio poslanicima srpske skupštine rekavši da bi na ideju "da ne prihvatimo sporazume o kojima se razgovaralo u Briselu i kažemo da ne možemo da prihvatimo ono što je prethodna vlada dogovorila, na svakom mestu u zapadnom svetu bi nam rekli da nismo kredibilan partner i da ne možemo ni o čemu da razgovaramo". Vlada je pored dokaza da može da sprovede dogovoreno, ovih dana demonstrirala i da može da ostvari uticaj na lidere kosovskih Srba da prihvate ono što Srbija dogovori. Naime, posle samo nekoliko dana blokade mesta na kome se grade objekti iz kojih će se vršiti "integrisano upravljanje granicom" predsednik Tomislav Nikolić je ubedio lidere kosovskih Srba da prihvate politiku Vlade i povuku se. Vladajućoj koaliciji sada predstoji posao da prvo upoznaju opoziciju sa Platformom za pregovore o Kosovu, a da potom za istu dobiju podršku inteligencije, pre svega desne. Ne može se ne primetiti ni da se Srpska pravoslavna crkva nije javno usprotivila sprovođenju dogovora o granici što je uspeh za vladu ako se nezvanično zna da su vladike (visoki crkveni velikodostojnici u pravoslavnoj crkvi) oštro protivne bilo kakvim dogovorima sa Prištinom. Sve u svemu, srpska vlada je obavila najveći deo posla kako bi spremno dočekala početak pregovora o statusu Kosova.

Da je Vlada Srbije za samo nekoliko meseci stekla veliki kredibilitet u međunarodnoj zajednici pokazuje i upravo završena poseta prvog potpredsednika Vlade i ministra odbrane Srbije Aleksandra Vučića, Vašingtonu gde je primljen na veoma visokom nivou uključujući i ministra odbrane SAD, Leona Panetu. Otopljanje odnosa sa SAD uz sve bliže odnose sa Nemačkom, sa kojom se posebno dobro saraduje u oblasti borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala i sve bolji odnosi sa EU pokazuju kakvu podršku u svetu uživa srpska vlada. Pored toga, Dačićeva vlada je uspela da učvrsti odnose sa Ruskom federacijom i ruskim predsednikom Putinom. Jednostavno, Dačićeva vlada je za kratko vreme povratila međunarodne pozicije koje je bivši predsednik Tadić, samo on zna kako, izgubio. Bude li ova Vlada uspela da dobije u narednom periodu datum početka pregovora o pristupanju Srbije Evropskoj uniji, što je kako danas stoje stvari vrlo izvesno, stranke koje čine vlast pokazaće da su i u procesu evrointegracija uspešnije od demokrata kojima je to bio zaštitni znak.

Sve to stvara odličnu pozornicu za konačan dogovor o Kosovu. Srpska vlada ima još jedan argument da se dogovor upravo sada desi. Jasno je da opozicija u Srbiji nema autoritet da postigne dogovor o Kosovu, ni snage da ga sprovede. Dakle, ili će se dogovor postići sa sadašnjom Vladom ili ga decenijama neće biti a Kosovo će ostati zamrznuti konflikt. To znači da će sa Srbijom morati da se postigne kompromis koji će biti bolan i za Beograd i za Prištinu.

Deo međunarodne zajednice koji je smatrao da će Kosovo ostvariti nezavisnost samo tako što će se vršiti konstantni pritisak na Srbiju, sada će morati da promeni strategiju jer je ta politika doživela neuspeh. Insistiranje na takvoj politici dovelo bi vlast u Srbiji u situaciju da ne može da postigne dogovor, što bi dugoročno nanelo štetu i Beogradu i Prištini. Konačnim rešenjem kosovskog pitanja ili "istorijskim dogovorom" dobijaju mnogo i Srbija i Kosovo. Srbija rešava "problem svih problema" koji je opterećuje decenijama, dobija snažnu podršku međunarodne zajednice i postaje lider Balkana uz podršku SAD i EU. Kosovo, rešava svoj "problem svih problema" i regulisanjem odnosa sa Srbijom može da se okrene budućnosti.

Srbija je očigledno naučila lekcije iz svoje istorije koji su je mnogo koštale u prošlosti. Okretanje SAD i učvršćivanje odnosa sa najvažnijom zemljom na planeti uz održavanje bliskih odnosa sa Ruskom federacijom i Kinom, je put kojim svaka mala zemlja može da poželi. Sada je za konačan dogovor neophodna samo kooperativnost lidera kosovskih Albanaca i razumevanje istorijskog trenutka u kome se nalaze. Uz svo poštovanje za demokratski izabrane predstavnike naroda na Kosovu istorija je pokazala da dogovor sa njima ima ipak prvo u Vašingtonu. SAD je zato potreban samo snažan lider na Kosovu koji će te dogovore moći da sprovede i da se izbori sa nerealnim očekivanjima kosovskih Albanaca. Možda će zato, Ramuš Haradinaj, čovek koga u Srbiji smatraju ratnim zločincem a na Kosovu nacionalnim herojem postati premijer Kosova?